

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИХОВНОЮ СИСТЕМОЮ ШКОЛИ НА ОСНОВНИХ ЕТАПАХ ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Гагарін Микола Іванович

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

На сучасному етапі реформування освітньої галузі України виникає потреба переосмислення виховної стратегії, зміни парадигми виховання, побудови цілісної виховної системи та забезпечення ефективного управління її становленням і розвитком.

У Концепції розвитку загальної середньої освіти та Основних орієнтирах виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України наголошується на необхідності створення власної виховної системи у кожному навчальному закладі.

На думку основоположника загальної теорії систем (General System Theory) Людвіга фон Берталанфі «Системи всюди і існує глибинна спільність їх поведінки... в останні десятиліття «система» стала ключовим поняттям в науковому дослідженні» [7, с. 134]. Науковець визначав систему як сукупність взаємодіючих елементів, що знаходяться у певних відносинах один з одним та середовищем [7]. Водночас, А. Макаренко стверджував, що саме «...система є ключовим поняттям у педагогіці майбутнього» [5, с. 375–376].

Ми поділяємо точку зору науковців, зокрема, Г. Костюка про те, що «виховання за своєю суттю – це керівництво індивідуальним становленням людської особистості» [4, с. 308]. Відповідно, актуалізується проблема управління цілісною виховною системою сучасної школи з урахуванням специфічних особливостей її розвитку.

Загальноприйнятим є визначення поняття «управління» як процесу переведення системи з одного якісного стану в інший у відповідності з метою управління. Дослідження різноманітних аспектів забезпечення управлінської

діяльності здійснено у роботах науковців, зокрема, В. Бондаря, Л. Даниленко, Г. Єльнікової [1], В. Караковського [1], Л. Карамушки, Л. Калініної, В. Крижко, І. Кулініча, В. Маслова, Л. Онищук, Є. Хрикова та ін.

Так, Г. Єльнікова розглядає управління як особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління [2, с. 192].

Наукові основи становлення та розвитку виховних систем школи висвітлено у працях І. Єрмакова, В. Караковського, Л. Новикової, Н. Селіванова, Г. Сороки, В. Созонова, Є. Степанова та ін. [3; 6].

Зокрема, Є. Степановим були виявлені і охарактеризовані компоненти виховних систем, особливості їх функціонування.

В. Созонов обґрунтував теоретичну модель гуманістичної виховної системи, в основі якої лежить структура базових потреб особистості.

Однак, потребують дослідницької уваги особливості управління становленням та розвитком виховної системи на різних етапах її функціонування.

Загалом, виховну систему школи визначають як комплекс цілей, діяльності щодо їх реалізації, взаємин, що виникають в процесі діяльності між її учасниками, управлінських дій педагогів та учнів, впливу соціального, предметного і природного середовища.

Сучасні науковці розглядають виховну систему як цілісний організм, який виникає у процесі інтеграції основних компонентів виховання (мета, суб'єкти виховання, їх діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база), що сприяє духовному розвитку і саморозвитку особистості, створенню своєрідного, за визначенням К. Ушинського, «духу школи» [3].

Виховну систему школи визначаємо як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних компонентів (виховна мета, цілі, завдання,

суб'єкти, діяльність і спілкування, взаємини, взаємодія, життєвий простір), яка становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення.

У структурі виховної системи науковці виокремлюють, зокрема, дидактичну систему, систему виховної роботи та систему управління. Дидактична система охоплює навчальну діяльність учнів і методичну – учителів. Під системою виховної роботи розуміють систему взаємопов'язаних виховних заходів. Система управління включає необхідний набір функцій, спрямованих на підтримання, функціонування і розвиток системи [1].

Для побудови виховної системи необхідно, насамперед, сукупність цілей, які усвідомлені та сприйняті педагогічним колективом. Досить часто педагогічні колективи визначають, **що** вони збираються створювати і **як** це зробити, але найважливішим є питання **заради чого** створюється виховна система. Таким чином, виховна система школи виступає в якості найважливішої мети педагогічного колективу.

Досягненню даної мети відповідає специфічна діяльність (організаційна, педагогічна, управлінська) яку здійснює керівник навчально-виховного закладу, директор школи. Його особистість, ділові, професійні людські якості, авторитет – має вагомим значення, особливо на початковій стадії становлення виховної системи. Створення та функціонування системи потребує максимальної активності і узгодженості всіх сил, що беруть участь у вихованні. Особливо важлива активність учнів, усвідомлення ними мети, завдань, провідних ідей системи.

Управління розвитком виховної системи здійснюється завдяки конкретизації мети, цілей виховання, розширення основних видів життєдіяльності, запровадження інновацій у виховний процес, удосконалення діяльності підсистем, взаємодії з середовищем.

Науковці виокремлюють основні етапи розвитку виховної системи, зокрема:

- етап становлення системи;
- етап відпрацювання структури системи і змісту життєдіяльності колективу;
- етап остаточного формування системи;
- етап оновлення, перебудови системи [6].

Загалом, на етапі становлення системи взаємодія з середовищем досить часто має стихійний характер, відсутнє цілеспрямоване освоєння середовища. В управлінні розвитком системи переважають організаційні аспекти, відсутня єдність педагогічних дій.

Етап відпрацювання структури системи і змісту життєдіяльності колективу характеризується залученням більшої кількості її учасників до управління. Управлінська діяльність базується на співпраці, взаємоповазі та відповідальності дорослих і учнів.

На етапі остаточного формування системи адміністративно-наказові форми практично зникають з арсеналу керівництва. Зростає інтенсивність процесів самоуправління та саморегуляції діяльності системи. Зазначимо, що в управлінні розвитком системи керівництво школи, педагоги не повинні чинити тиск на природо-відповідну життєдіяльність школи

Етап оновлення, перебудови системи відбувається на основі створення інноваційних умов для діяльності, творчості, зміни лідерів; удосконалення управління шляхом демократизації та гуманізації. Особлива роль в оновленні, удосконаленні виховної системи належить керівнику навчального закладу, який генерує ідеї, організовує їх виконання та відповідає за взаємодію підсистем у структурі системи, стан стосунків у колективі, здійснює чітке регулювання діяльності всіх компонентів виховної системи.

Отже, можемо стверджувати, що виховання особистості ефективно здійснюється в навчальних закладах, де створена та функціонує цілісна виховна система. Усвідомлене формування та розвиток виховної системи потребує результативної управлінської діяльності на всіх етапах становлення та розвитку системи. До перспективних напрямів досліджень даної проблематики належить,

зокрема, вивчення потенціалу виховної системи, науково-методичного забезпечення управління виховною системою школи.

Література:

1. Виховні системи навчальних закладів: теорія та практика / Укладач О. Гречаник. – Х.: Вид. група «Основа», 2014. – 224 с.
2. Єльнікова Г. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: [моногр.] / Г. Єльнікова. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.
3. Єрмаков, І. Виховання життєтворчості : моделі виховних систем [Текст] / І. Єрмаков. - Х. : Видав. група «Основа», – 2006. – 224 с.
4. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. Костюк. – Київ: Радянська школа, 1989. – 609 с.
5. Макаренко А. Методика організації виховного процесу // Твори в 7 т. Т.5. / А. Макаренко. – К.: Рад. школа, 1954. – 382 с.
6. Управление воспитательной системой школы: проблемы и решения. / под ред. В. Караковского, Л. Новиковой, Н. Селивановой, Е. Соколовой. – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 264 с.
7. Bertalanffy L. von. An Outline of the General System Theory // British Journal for the Philosophy of Science. 1950. Vol. 1. № 2. P. 134 – 165